

9. Договори или индулгенции?

Както споменах вече, няколко десетилетия преводаческата дейност се „регулира“ незаконнообразно въз основа на един член (2а) от привидния „правилник“ от края на 1950-те години.

Ако този „правилник“ бъде отменен днес, сигурно веднага ще се появят множество „дисиденти“, които ще започнат да тръбят наоколо, че години наред са се борили за отмяна на „правилника“. Това са нагаждачи, които понастоящем са си много добре с този мъртвороден „правилник“ и с „договора“, който са подписали с Външно съгласно този „правилник“.

Наистина, ако се замислим, ще разберем колко абсурдно е положението на преводачите у нас вследствие именно на „договорите“, които стотици (преди 2012 година бяха хиляди) агенции са сключили с Външно.

Благодарение на тези „договори“, опиращи се на „правилника“, у нас на практика беше унищожено съсловието на професионалните преводачи.

Как стана това?

Преди повече от тридесет години, когато направих първите си стъпки като преводач, в големите градове имаше т. нар. бюра на Съюза на преводачите. Те бяха прототипът на сегашните агенции. И те въведоха методиката за „работа“ с преводачите. Тогавашните бюра,

както и сегашните агенции, разполагаха с изчерпателни списъци на преводачи, специалисти по различни езици и в различни области. В самите бюра имаше назначени поне по няколко преводача, обикновено за най-често използваните езици.

Шефовете на тези бюра бяха важни фигури, защото преводите по соц време бяха свързани с държавни интереси, т.е. с държавната сигурност. Съюзът на преводачите включваше само послушни и идеологически предани членове, които по някакъв начин бяха контролирани от службите. Затова и бюрата за преводи имаха толкова важна функция и шефовете им не можеха да бъдат случайни хора. Те именно си избираха кои преводачи да назначат в бюрата за преводи.

След преврата през 1989 бюрата продължиха да съществуват още известно време, но постепенно започнаха да западат и накрая изчезнаха, с изключение на бюрото в София, което стана фронт офис на най-голямата агенция, маскирана като Съюза на преводачите в България.

Преводачите, които работеха в бюрата за преводи, станаха първите собственици на новопоявилите се агенции. Те имаха тази възможност, защото разполагаха със списъците на бюрата за преводи, в които имаше имена, телефони и адреси на необходимите преводачи.

За да се утвърди този модел на използва-

не на преводачи, в последната редакция на „правилника“ от 1990 година беше утвърдено правото на Външно да възлага официални преводи на всякакви фирми, включително частни, но не и на физически лица (преводачи).

Понеже много от преводачите в началото на 1990-те искаха да имат право да извършват и официални преводи, те регистрираха свои фирми и сключиха „договор“ с Външно.

По този начин окончателно се наложи моделът на сегашните агенции за преводи. Отначало собствениците и мениджърите им бяха предимно преводачи. Разбира се, много от тях не бяха филолози, а с някакво друго образование, но все пак – преводачи. Повечето от тях бяха съвестни и усърдно извършваха преводи наред с преводачите от списъците, които не винаги бяха на разположение. Понякога беше трудно да се намери заместник на даден преводач. Тези моменти бяха инфарктни за собствениците на агенции и затова те постепенно започнаха взаимно да си сътрудничат, като една на друга си помагаша в намирането на нужния преводач.

Сътрудничеството не се наложи изведнъж. Имаше сериозно противоборство между вече съществуващите и новопоявяващите се агенции, което е естествено.

С течение на времето собствениците на агенции престанаха да превеждат, повлечени от пороя на посредничеството, а начело на новопоявяващите се агенции все по-често за-

ставаха хора, които не само че не бяха преводачи, но изобщо не знаеха чужди езици.

По този начин сключването на „договор“ с Външно отприщи един стихиен процес, който доведе до тоталното обезличаване на преводаческата дейност. Агенциите започнаха да се хвалят, че били имали „лиценз“ от Външно, а Външно публикува списък с „оторизирани“ от него агенции. Масово започна да се разпространява и затвърждава мнението, че единствено агенциите правят преводи!

Покрай масовата емиграция през 90-те години настъпи страхотен бум на агенции за преводи. Към 2000-та година вече няколко хиляди агенции за преводи се боричкаха на пазара и всички предлагаха „лицензирани преводи“ на всички езици. Потребителите на преводи – граждани, фирми и учреждения, по подразбиране приемаха, че само агенциите имат законното право да извършват преводи – всякакви преводи, не само на документи, но и на всички видове други текстове (писма, упътвания и ръководства за работа, научни трудове, а дори и художествени произведения).

Образът на преводача ставаше все по-неясен и далечен, докато почти изчезна от съзнанието на потребителя на преводи. Има дори куриозни случаи, при които клиенти на агенции за преводи, далеч преди появата на Гугъл преводач, най-чистосърдечно смятаха, че агенциите разполагат с някакви машини, подобни на Ксерокс, в които от едната страна

се вкарва материалът за превод, а от другата излиза абсолютно същият, само че преведен на съответния чужд език! Лично аз съм се сблъсквал поне два пъти с такъв случай.

Всеобхватната анонимност на преводачите доведе дотам, че вече нямаше значение кой е вписан в списъка с преводачи на всяка агенция. А този списък се внасяше, заедно със спесимени от подписите на преводачите, във Външно при сключване на „договора“ между Външно и агенцията.

Външно не сравняваше списъците на отделните агенции, за да установи, дали няма повтарящи се преводачи. Служителите в министерството изобщо не се интересуваха, дали няма някакво съглашателство между агенциите. Разбира се, че имаше. Списъците, които се внасяха за сключване на заветния „договор“, съдържаха многократно повтарящи се имена, като при това собствениците на агенции се вписваха и едни други като преводачи. Услужваха си взаимно от колегиалност, за да се доберат до „лиценза“.

И така, моделът, наложен от „правилника“ и „договора“, сключван между Външно и агенциите въз основа на „правилника“, заличи професията преводач, понеже пренебрежимо малък брой преводачи останаха извън този модел. Преводачите или бяха зад паравана на агенциите, или бяха собственици на агенции, т.е. преводачи със затихващи функции. Интелектуалната професия преводач се превърна в

посредническа, търговска дейност.

В жестоката борба за оцеляване, всички „оторизирани“ търговци се рекламираха, че разполагат с най-добрите преводачи, включени в специални, одобрени от Външно списъци. На практика преводите се извършваха от ученици, студенти и пенсионери, а списъците служеха само за получаване на прословутия „лиценз“ – индулгенцията, която освобождаваше бившите преводачи от всякакви скрупули.